

MERKEZ PARTİ SÖYLEMLERİ VE MEDYA DİLİ BAĞLAMINDA AŞIRI SAĞIN YÜKSELİŞİNİN İNCELENMESİ: FRANSA VE ALMANYA ÖRNEĞİ¹

Dr. Öğr. Üyesi Filiz CİCİOĞLU²
Şeyma Merve TANDOĞAN³

ÖZET

Soğuk Savaş'ın son çeyreğinde Avrupa'da yeniden yükselişe geçen aşırı sağ eğilimler için 11 Eylül 2001 terör saldırısı bir dönüm noktası olmuştur. Avrupa'daki aşırı sağ partiler siyasette kendilerine alan açmak ve meşruiyetlerini sağlamak için yabancıları ve 11 Eylül sonrasında özellikle Müslümanları ötekileştiren bir söylem geliştirmişlerdir. Bu ötekileştirici söylemin sürekli olarak aşırı sağ partiler tarafından tekrar edilmesiyle birlikte Avrupa'da yaşayan yabancılar ve özellikle Müslümanlar Batılı toplumlar tarafından daha görünür hale gelmiştir. Saldırıyı düzenleyen teröristlerin kimlikleriyle Avrupa'daki Müslümanlar arasında bir bağlantı kurularak Müslümanların Avrupa toplumları için bir tehdit olduğu sürekli olarak tekrarlanmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkmasıyla birlikte içi boşalan "öteki" kavramı yabancılar ve Müslümanlar üzerinden yeniden tanımlanmış ve yeni "öteki" söylemi dolaşıma sokulmuştur.

Aşırı sağ partilerin toplumun belli kesimlerinden destek bulması, merkez partilerinin oy kaybı tedirginliğiyle popülist politikalara yönelmelerine neden olmuştur. Soğuk Savaş döneminde çokkültürlülük söylemlerini ön plana çıkaran merkez partilerin siyasetçileri, 11 Eylül sonrasında aşırı sağ söylemlere benzer söylemler üretmişlerdir. Siyasetçilerin yanı sıra 11 Eylül sonrasında medyada yabancılarla ve özellikle Müslümanlarla ilgili olarak yer alan haberlerde kullanılan ötekileştirici dil de, aşırı sağın söylemleriyle paralellik göstermiştir. Medyada yer alan haberlerde aşırı sağ söylemin diline uygun bir şekilde kullanılan dil, aşırı sağ söylemlerin meşrulaştırılmasına doğrudan ve dolaylı olarak katkı sağlamıştır. Yabancılarla ilgili olarak yapılan haberlerde kullanılan ötekileştirici dil toplumda yabancılar yönelik olumsuz algının oluşumunda etkili olmuştur. Ortaya çıkan bu konjonktür toplumun yabancı düşmanlığındaki artışı beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmanın amacı; 11 Eylül sonrasında merkez sağ ve sol partilerin aşırı sağ söylemle benzerlik gösteren popülist söylemlerinin ve medyada yabancılar yönelik olarak kullanılan ötekileştirici dilin, aşırı sağ söylemlerin meşrulaşmasındaki etkilerinin incelenmesidir. Bunun yanı sıra aşırı sağ söylemlerin meşrulaşması ile yabancı düşmanlığı motivasyonlu suçlar arasındaki ilişkinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Avrupa bütünleşmesinin lokomotifini olan Almanya ve Fransa incelenmek için seçilmiştir. Almanya ve Fransa'daki merkez partilerini temsil eden kişilerin ülkelerindeki yabancılar yönelik söylemleri, medyada yabancılarla ilgili olarak yer alan haberler ve yaşanan ırkçı saldırılar incelenmiştir. İnceleme sonucunda hem popülist söylemlerin hem de medya dilinin aşırı sağ söylemleri meşrulaştırıcı işleve sahip olduğu görülmüştür. Aşırı sağ söylemlerin meşrulaşmasıyla birlikte yabancı düşmanlığı motivasyonlu suçların attığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aşırı Sağ, Fransa, Almanya, Popülizm, Medya

GİRİŞ

¹ Bu Makale 5-7 Mayıs 2018 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen ASEAD 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

³ Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda yeni bir düzen kurulmuştur. Ulus-devlet düşüncesini arka plana iten, refah devleti düşüncesini benimseyen, liberal bir ekonomik modeli benimseyen Batı Avrupalı devletler, çokkültürlülüğü de esas alan bir devletler topluluğu olarak Avrupa Birliği (AB), o dönemki adıyla Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) çatısı altında bir araya gelmişlerdir. Bu değerleri paylaşmayan Sovyetler Birliği’ni, kendilerinin “öteki”si olarak konumlandıran Batı Avrupalı devletler ortak Sovyet tehdidi karşısında bir araya gelerek, Sovyet karşıtlığı üzerinden kendi kimliklerini tanımlamışlardır. Bu dönemde çokkültürlülüğe aykırı söylemleri olan ve milliyetçilikten beslenen aşırı sağ partiler marjinal alana itilmişlerdir. Toplumda oluşan ve Sovyetler Birliği’nden kaynaklanan tehdit algısı aşırı sağ partilerin söylemlerinin toplum tarafından kabul görmesini engellemiştir. Toplumdan destek göremeyen aşırı sağ partiler uzun bir süre siyasetin marjinal alanına mahkûm olmuşlardır. Sovyet tehdidi üzerinden kendi varlıklarını ve söylemlerini meşrulaştıran merkez partilerin çokkültürlülüğü esas alan söylemleri siyaset sahnesinin hegemon söylemi haline gelmiştir.

Soğuk Savaş dönemi boyunca kendi kimliklerini tanımlarken kendi kültürlerinden, değerlerinden farklı olanı yani “öteki”ni Sovyetler Birliği olarak tanımlayan Batı Avrupa ülkeleri, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte kimliklerini tanımlama konusunda meşruiyet eksikliği yaşamışlardır.⁴ Öteki olan Sovyetler Birliği’nin ortadan kalkması, Sovyetler’i “öteki” yani tehdit, düşman olarak tanımlayan Batı Avrupa devletlerinde yeni bir “öteki” arayışını ortaya çıkarmıştır.⁵ Avrupalı devletler açısından “biz kimiz?” sorusunu gündeme getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde kendilerine düşman/öteki olarak gördükleri Sovyetler Birliği’ne karşı birlik olma amacıyla AB çatısı altında bir araya gelen Avrupalı devletler bu süreçte milliyetçiliği geri planda bırakmışlardır. Milliyetçi söylemler üreten aşırı sağ partiler Soğuk Savaş dönemi boyunca marjinal alana itilmişlerdir. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle Avrupa Birliği’ni oluşturan devletleri bir arada tutan motivasyonun ortadan kalkması yeni bir öteki arayışını ve inşasını beraberinde getirmiştir. Bu durum milli kimlik üzerinden siyaset yaparak yabancıları öteki/tehdit olarak söylemlerine konu eden aşırı sağ partilere siyasetin merkezine yaklaşabilme imkânını doğurmuştur.

1. AŞIRI SAĞIN YÜKSELİŞ NEDENLERİ

Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu yapının ortadan kalkmasıyla yaşanmaya başlayan küreselleşme hareketleri ülkelerin ekonomilerine ve ülkeler arası insan hareketliliğine yansımıştır. Göçlerde yaşanan artış neticesinde farklı kimliklerle karşılaşılması ve yabancı nüfusun artışı Avrupa toplumunda kendi kimliklerinin tehdit altında olduğu düşüncesini ortaya çıkarmıştır.⁶

⁴ Erhan Akdemir, “11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 8, No 1, 2009, s. 3.

⁵ Aylin Ünver Noi, *Avrupa’da Yükselen Milliyetçilik*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, s. 90.

⁶ Leslie Holmes ve Philomema Murray, “Introduction. Citizenship and Identity In Europe” (der.) Leslie Holmes ve Philomema Murray, *Citizenship and Identity In Europe*, Aldershot, Ashgate Publishing, 1999, s. 1 (akt.) Erhan Akdemir, *Avrupa Birliği’nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye*, Bursa, Ekin Yayınevi, 2013, s. 65.

Toplumda değişen tehdit algılarını gören aşırı sağ partiler kendi toplum kimliklerini doğrulamak için sürekli olarak kendi kimliklerini olumlayan, diğer kimlikleri tehdit olarak inşa eden söylemler geliştirmişlerdir. Aşırı sağın bu söylemleri merkez partilerin çokkültürlülük söylemlerine ve politikalarına da bir karşı-söylem olarak ortaya çıkmıştır. 90'ların başından itibaren ortaya çıkmaya başlayan yeni ekonomik güç merkezlerinin Avrupa ekonomisi üzerinde oluşturduğu baskı ve yeni rekabet ortamı Batı Avrupalı devletlerin mevcut ekonomi sistemlerini sürdürmesini zorlaştırmıştır. Ekonomik meydan okumalar karşısında yapılan düzenlemeler toplumun tepkisini çekmiştir. Artan işsizlik oranları, sosyal yardımlarda yapılan kesintiler, görece düşüş gösteren refah düzeyi toplumlar tarafından ülkelerine göç eden yabancı nüfusa bağlanmıştır. Yabancıların, göç ettikleri ülke toplumunun iş imkânlarını ellerinden alan ve devletin sosyal yardımlarından faydalanarak ülke ekonomisine yük oluşturan kişiler olduğu düşüncesi toplumun genelinde görünür hale gelmiştir.

Toplumun yabancı düşmanlığında yaşanan artış neticesinde ortaya çıkan konjonktür aşırı sağ partilere hareket alanı açmıştır. Milliyetçi söylemlerini yabancıların ülkelerindeki varlığı üzerinden şekillendiren ve merkez partilerin göçmen politikalarını hedef alan aşırı sağ partiler, söylemleri aracılığıyla toplumdan destek bulmaya ve böylelikle siyasetin meşru alanına doğru hareket etmeye çalışmışlardır. Aşırı sağın bu hamleleri merkez partilerin hegemon söylemini sarsmaya başlamış ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan politikaları bir meydan okumayla karşı karşıya bırakmıştır. Avrupa Birliği düşüncesini besleyen çokkültürlülüğe karşı söylemler geliştiren aşırı sağ partilerin sesleri bu süreçte daha yüksek çıkmaya başlamıştır denilebilir. Aşırı sağ eğilimlerin yükselişi her ülkede partiler düzeyinde görülmemiştir. Bazı ülkelerde aşırı sağ partiler seçimlerde bir etkinlik sağlayamazken aynı ülkedeki aşırı sağ sivil toplum yapılanmalarının güçlü olduğu görülmüştür. Aşırı sağ siyasetin gelişim gösteremediği bu ülkelerde Neo-Nazi şiddet grupları, dazlaklar, holigan kümeleri, ırkçı müzik grupları, sosyal hareketler, politika üstü sivil toplum kuruluşları, yazılı-sesli-görüntülü yayın ağları ve son dönemde internet yapılanmaları şeklinde örgütlenen aşırı sağ eğilimli grupların varlığı gözlemlenmektedir.⁷

Öteki inşası sürecinde kendi toplumlarını tanımlarken toplum üyelerinin paylaştığı ortaklıkları değil, toplumlarını diğerlerinden ayıran özellikleri vurgulayan⁸ aşırı sağ partilerin perspektifinden; kültürel, tarihsel ve dinsel olarak Avrupa toplumlarıyla farklılık gösteren yabancılar ve 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında özellikle Müslümanlar aşırı sağ partilerin kendi halklarını tanımlarken kullandığı, inşa edilen yeni 'öteki'ler olmuşlardır.⁹

⁷ Hasan Saim Vural, *Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 196.

⁸ Gerard Delanty, *Inventing Europe: Idea, Identity, Reality*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 1995, s. 5 (akt.) Beyza Ç. Tekin, *Representations and Othering in Discourse The Construction of Turkey in the EU Context*, John Benjamins Publishing, 2010, s. 161.

⁹ José Pedro Zuquete, "The European Extreme Right and Islam: New Directions?", *Journal of Political Ideologies*, Cilt 13, Sayı 3, Ekim 2008, s. 322.

Hobsbawm'ın deyimiyle “biz” olmayan “ötekiler”¹⁰ yani Batı Avrupa toplumlarında yaşayan Müslümanlar ve yabancılar 11 Eylül sonrasında Sovyetler Birliği'nin yerini alan yeni ötekiler olmuşlardır. Aşırı sağ partiler tarafından dolaşıma sokulan ötekileştirici söylem nedeniyle Batı Avrupa toplumlarında yaşayan yabancılar ve özellikle Müslümanlar toplum tarafından köklü geçmişten gelen bir tehdit ve korku kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır.¹¹ Batı açısından İslamiyet bir güvenlik meselesi olarak algılanarak, değiştirilmesi ve modernleşmeyle uyumlaştırılması gereken bir “öteki” olarak görülmeye başlanmıştır.¹² Batıyla aynı kültürü, değerleri, dini paylaşmayan toplumlar daha aşağı medeniyetler olarak görülmüş ve bu toplumların Batı medeniyetiyle bir arada yaşamasının imkânsız olduğu söylemlerde vurgulanmıştır.

11 Eylül sonrasında ortaya çıkan konjonktür aşırı sağ partilere söylem ve hareket alanı sağlamıştır. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan konjonktürün ve merkez partilerin söylemlerinin etkisiyle siyasetin marjinal alanına itilen ve yıllardır konumları marjinal olarak değerlendirilen aşırı sağ partiler, bu yeni konjonktürde siyasetin marjinal alanından merkezine doğru geçiş yapabilmek için söylemlerini kullanmışlardır. Bu dönemde bu partiler söylemleriyle merkez partilerinin hegemon söylemini sorgulanır hale getirmeye ve iktidarlarını sarsmaya çalışmışlardır. Aşırı sağ partiler bunu yaparken zaman zaman tarihsel referanslarla söylemlerini meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Tarihte yaşanan ve Avrupa'yı tehdit ettiği düşünülen olaylarla günümüz arasında benzerlik kurularak aşırı sağ partiler bir kurtarıcı, merkez partiler ise bu tehdide kapı aralayan ve önlemek için çaba göstermeyen aktörler olarak söylemlere yansıtılmıştır. Örneğin; Fransa aşırı sağ partisi lideri Marine Le Pen Fransa'nın bazı kentlerinde Müslümanların sokakta namaz kılmasını Nazi işgaline benzetmiştir.¹³ Avusturya'da ise 2010 yılında aşırı sağcı parti olan Avusturya Özgürlükçüler Partisi (FPÖ), seçim afişlerinde Viyana Kuşatması'na atıfta bulunarak mevcut merkez partilerden olan Sosyal Demokrat Parti'nin yabancılar ve özellikle Türkler tarafından kuşatılma tehlikesini umursamadığı, aşırı sağcı liderin ise bir kurtarıcı olarak rol oynadığı resmedilmiştir.¹⁴

¹⁰ Eric J. Hobsbawm, “Milliyetçilik ve Etnisite” (çev.) Cem Tanır, *Folklor Doğru Çeviri Araştırma Dergisi*, No:64, 2002, s. 23.

¹¹ Emran Qureshi ve Michael A. Sells, “Introduction: Constructing the Muslim Enemy” (der.) Emran Qureshi ve Michael A. Sells, *New Crusades: Constructing the Muslim Enemy*, New York, Columbia University Press, 2003, s. 27.

¹² Rasim Özgür Dönmez, “Küreselleşme, Batı Modernliği ve Şiddet: Batı'ya Karşı Siyasal İslam”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, Kış 2004, s. 82.

¹³ “Marine Le Pen: Muslims in France like Nazi occupation”, *Telegraph*, 12 Aralık 2010, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8197895/Marine-Le-Pen-Muslims-in-France-like-Nazi-occupation.html> (erişim tarihi: 13.03.18)

¹⁴ “Mustafa'yı Vur Dediler, Oy Patlaması Yaptılar”, *NTV*, 11 Ekim 2010, https://www.ntv.com.tr/dunya/mustafayi-vur-dediler-oy-patlamasi-yaptilar,cf4CFD2VCkWI92R_RhyLag?_ref=infinite (erişim tarihi: 19.05.18)

1.1. Merkez Siyasetin Popülistleşmesi

11 Eylül’le birlikte girilen süreçte “öteki” olan Müslümanlara karşı birlik olma ve kendi kimliğini tanımlama düşüncesi hem sağ hem de sol merkez siyasetçilerin söylemsel olarak aşırı sağın söylemlerine yakın söylemler kullanmalarına yol açmıştır. Avrupa’daki sol siyasetçiler kendi toplumlarını tanımlarken kullandıkları sıfatların başına Hristiyanlığı eklemeye başlamış, siyasetin sağ kesiminde yer alan siyasetçiler ise solun savunduğu liberal değerlere atıfta bulunmaya başlamışlardır. Bir Avrupalı kimliği oluşturma çabası sağ ve sol siyasilerin söylemsel alışverişine sahne olmuştur. Bu durum Avrupa toplumunda oluşan, sağ ve sol siyasetin birbirine benzediği görüşünü pekiştirmiştir denilebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında konjonktüründe merkez sağ ve sol partilerin koalisyon ortağı olarak siyaset sahnesinde yer alması ve bu koalisyonların etkisiyle iyice merkeze yaklaşmaları neticesinde siyasetin uç kısımlarında bir boşluk meydana gelmiştir. Merkez sağ ve sol partilerinin söylem ve politikalarını birbirlerine yaklaştırmaları aşırı sağ partiler için bir zemin ortaya çıkarmıştır. Siyasetin sağ kulvarında meydana gelen boşluğu iyi kullanabilen aşırı sağ partilerin, ürettiği söylemler aracılığıyla destek bulabildiği görülmüştür. Merkez sağ parti söylemlerinin solun siyasi söylemleriyle benzeşmesinden rahatsızlık duyan kesimler ya kendilerini temsil ettiğini düşündüğü aşırı sağ partilere kaymış ya da siyasetten uzaklaşmışlardır. Toplumdaki farklı alternatif arayışı ve siyasete ilgisizlik aşırı sağ partilere yaramış ve söylemleriyle toplumun belli kesimlerinin ilgisini çekmeyi başarmışlardır. Seçmenlerin bir kısmının siyasi yakınlık ya da merkez partilerini protesto amacıyla aşırı sağ partilere yönelmesi merkez partilerin söylemlerinde değişim yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Aşırı sağa kayan seçmenleri geri kazanmak ve mevcut seçmenlerini elinde tutmak amacıyla, merkez partileri söylemlerini aşırı sağ söylemlere yaklaştırmıştır. Bu durum aşırı sağ söylemlerin meşru siyasi zeminde kendine yer bulmasına ve dolayısıyla aşırı sağ partilerin de meşru siyasi söylemler üreten aktörler haline gelmesine neden olmuştur.

1.2. Aşırı Sağ Söylemler ve Medya

Aşırı sağın yabancıları ve Müslümanları ötekileştirici söylemi, Avrupa toplumlarının yabancıları yönelik olumsuz bakışının bir düşmanlığa dönüşmesinde ve ırkçı saldırıların artmasında önemli bir paya sahiptir. 11 Eylül sonrasında medyada yer alan Müslüman göçmenlerle ilgili olaylar sürekli olarak şiddetle özdeşleştirilmiş ve Müslümanlar Batı kültürüne uyum sağlayamayan homojen bir grup olarak gösterilmiştir.¹⁵

Avrupa toplumlarının farklı kültürlerle bir arada yaşamanın bir sonucu olarak saflıklarının kaybedeceklerine, kültürel miraslarının kaybolacağına yönelik kaygıları¹⁶ aşırı sağın ırkçılığa varan söylemleriyle pekişmiş ve yabancılar ve Müslümanlar Avrupa toplum yapısına doğrudan bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. Aşırı sağın yabancıları ve Müslümanları bir öteki/tehdit olarak inşası sürecinde medyada yer alan haberlerin dolaylı ve doğrudan katkılarının olduğu söylenebilir.

¹⁵ Justin Vaisse, *Muslims in Europe: A Short Introduction*, Center on the United States and Europe at Brookings, Eylül 2008, s. 2.

¹⁶ Nilüfer Göle, *İç İçte Girişler: İslam ve Avrupa*, İstanbul, Metis Yayınları, 2010, s. 41.

Ülkedeki yabancılarla ilgili haberlerde kullanılan ötekileştirici, yabancıları bir sorun olarak gösteren dil toplumdaki yabancı düşmanlığını beslemesinin yanı sıra yabancılar karşısında hoşgörüyü yaklaştıran kesimlerin de fikirlerinin değişmesine yol açmakta ve aşırı sağın yabancılar üzerinden yürüttüğü söylemleri pekiştirmektedir.

Aşırı sağ partilerin yabancılar ve Müslümanlar üzerinden oluşturdukları korku, dışlama ve ötekileştirme söylemine medyanın yaptığı katkılardan birçok örnek verilebilir. Polonya’da yayımlanan ‘wSieci’ dergisinin ‘Avrupa’ya İslam Tecavüzü’ başlığını kullanması¹⁷, Danimarka’da Jylland-Posten gazetesinde Hz. Muhammed’e hakaret eden karikatürlerin yayınlanması¹⁸, Interpol’ün internet ve terör ilişkisini açıkladığı uyarısının¹⁹ Norveç’teki bir haber ajansı tarafından El Kaide yani İslami terör ilişkisi kurularak sunulması²⁰, Dagsavisen gazetesinde yine aynı yazıya atıf yapılarak Müslüman gençlerin internet aracılığıyla radikalleştiği ve terör eylemlerine yöneldiği yorumu yapılması²¹ bunlardan bazılarıdır. Sanal ortamın özellikle 11 Eylül sonrasında radikal çevreler için bir fırsat olduğu göz önüne alındığında birçok kişinin internet üzerinden radikalleştiğini söylemek mümkündür. Fakat radikalleşen kişilerin İslam’la bağdaştırılarak sunulması ve yine aynı yolla radikalleşen Norveç katliamının faili Anders Behring Breivik gibi Müslüman olmayan aşırı sağcı çevrelerin göz ardı edilmesi bu iddiaların İslamofobiye hizmet ettiğini söylemeyi mümkün kılmaktadır.

Haberlerde kullanılan dilin yanı sıra yayımlanan yazı ve kitaplarda da aşırı sağ söylemlerle benzeşen İslamofobik ve zenofobik ifadelerin kullanıldığı görülmüştür. Ayaan Hirsi Ali’nin Wall Street Journal’da yayımlanan ‘Müslüman Liderlik Sorunu’ başlıklı yazısında “Bütün Müslümanları terörizmle özdeşleştirmek yanlış. Ancak İslam ile terör arasında bir bağ olduğunu kabul etmek gerekiyor”²² ifadelerine yer vermiştir. Bu ifadeler özellikle 11 Eylül sonrasında Müslümanları terörizmle ilişkilendiren söylemlerle paralellik göstermektedir. ‘Müslüman eşittir terörist’ söylemi Avrupa toplumlarında yaşayan Müslümanları ötekileştirmenin bir kalıp cümlesi haline gelmiştir denilebilir.

---

¹⁷ “Polonya’da Tartışma Yaratan Kapak”, *Deutsche Welle*, 19 Şubat 2016, <http://www.dw.com/tr/polonyada-tart%C4%B1%C5%9Fma-yaratan-kapak/a-19060103> (erişim tarihi: 04.03.2018).

¹⁸ Martin Asser, “What the Muhammad Cartoons Portray”, *BBC*, 2 Ocak 2010, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4693292.stm (erişim tarihi: 21.05.18)

¹⁹ INTERPOL, “2000-2010 Fighting 21st Century Crime”, 2010, s. 3.

²⁰ Atikkan, a.g.e., s. 201.

²¹ Øyvind Strømme, “Caught In The Web”, 14 Ekim 2011, <https://www.eurozine.com/caught-in-the-web/> (erişim tarihi: 06.03.2018).

²² Ayaan Hirsi Ali, “The Problem of Muslim Leadership”, *The Wall Street Journal*, 27 Mayıs 2013, <https://www.wsj.com/articles/SB10001424127887323475304578503613890263762> (erişim tarihi: 07.03.18).

2002 yılında yayımlanan ‘Gurur ve Öfke’ isimli kitabında sayıları artan Müslümanları fareye benzeten²³ ve Avrupa’nın İslam tarafından istila edildiğini ileri süren²⁴ İtalyan gazeteci Oriana Fallaci, 2006 yılında yaptığı bir açıklamada ‘Floransa’da bir cami inşa edilmesi durumunda bomba koyarak havaya uçuracağı²⁵ ifadelerini kullanmıştır. İngiliz gazeteci yazar Melanie Philips 2006 yılında yayımlanan Londonistan isimli kitabında hükümeti yabancılar konusunda vurdumduymazlıkla suçlamış ve İngiliz toplumunun kültürel intihara sürüklendiğini iddia etmiştir.²⁶ Bu kitap kısa zamanda aşırı sağ çevrelerin referans kitabı haline gelmiştir.

1.3. Aşırı Sağ-Yabancı Düşmanlığı İlişkisi

Toplumun siyasete ilgisinin azalması ya da kendilerini daha iyi temsil ettiğini düşündükleri aşırı sağ partilere yönelmeleri neticesinde merkez partilerin popülizme yöneldiği ve aşırı sağın söylemlerine benzer söylemler geliştirdiği görülmüştür.²⁷ Aşırı sağın söylemlerinin merkez partiler tarafından kullanımı bu söylemlerin siyasetin meşru çerçevesine dâhil olmasını ve dolayısıyla aşırı sağ partilerin de meşru söylemler üreten siyasi aktörler haline gelmesinin önünü açmıştır. Siyasi söylemin yanı sıra medyada yer alan haberlerde yabancıların tembel, pis, ahlaksız, kavgacı, kural tanımaz²⁸ kişiler olarak nitelendirilmesi; medya dilinde göçmen sözcüğünün genelde kaçak sıfatıyla beraber kullanılması²⁹ toplumda var olan yabancılarla yönelik olumsuz bakış açısını pekiştirmiştir. Yabancılarla ilgili konuların sürekli olarak sorun teşkil eden konular olarak sunulması merkez partilerinin göçmenlerle ilgili politikalarını ve çokkültürlülük söylemlerini sorgulanır hale getirmiştir. Yabancıları bir sorun olarak gösteren söylemin siyasetin meşru sınırlarına dâhil edilmesi, farklı kültürlerle bir arada yaşamayı olumlayan çokkültürlülük söyleminin zayıflaması toplumdaki yabancı düşmanlığında ve ırkçı şiddet olaylarında artışı beraberinde getirmiştir. Bunların yanı sıra aşırı sağ partilerin yabancıları ve Müslümanları doğrudan hedef alan dışlayıcı söylemleri toplumdaki yabancı karşıtlığının bir düşmanlığa dönüşmesinde dolayısıyla ırkçı şiddet olaylarının artmasından etkili olmuştur.

²³ Oriana Fallaci, *The Rage and The Pride*, Rizzoli International Publishing, 2002 (akt). Atikkan, a.g.e., s. 191.

²⁴ “Ölümünden Sonra da Tartışılıyor”, *Milliyet*, 21 Eylül 2006, <http://www.milliyet.com.tr/olumunden-sonra-da-tartisiliyor-pembenar-detay-kultursanat-532949/> (07.03.2018).

²⁵ Reha Erus, “Fallaci: Cami Yapılırsa Havaya Uçururum”, *Hürriyet*, 31 Mayıs 2006, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/fallaci-cami-yapilirsavaya-ucururum-4500830> (erişim tarihi: 07.03.2018).

²⁶ Melanie Philips, *Londonistan*, Encounter Books, 2006 (akt.) Atikkan, a.g.e., s.212.

²⁷ Kate Connolly, “Angela Merkel Declares Death of German Multiculturalism”, *The Guardian*, 17 Ekim 2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-germany-multiculturalism-failures> (erişim tarihi: 06.01.2018).

“Nicolas Sarkozy Declares Multiculturalism Had Failed”, *Telegraph*, 11 Şubat 2011, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8317497/Nicolas-Sarkozy-declares-multiculturalism-had-failed.html> (erişim tarihi: 06.01.2018).

²⁸ Vural, a.g.e., s. 217.

²⁹ Atikkan, a.g.e., s.73.

2. FRANSA ÖRNEĞİ

Aşırı sağ partilerin siyasetin marjinal alanından meşru alana doğru izledikleri trend, AB'nin kurucularından olan Fransa'da merkez partilerin hem aşırı sağ partilerin yükselişini engellemek hem de kaybettikleri seçmen desteğini geri kazanmak için aşırı sağ partilerin söylemlerine yakın söylemler üretmeye başlamalarına zemin hazırlamıştır. Merkez partilerinin aşırı sağ söylemleri kullanması zaman zaman merkez partiler açısından istenilen sonuca ulaşılmasını sağlamıştır. Örneğin 2007 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Fransa'da merkez sağ partisi olan Halk Hareketi Partisi (UMP), aşırı sağ parti olan Front National/Ulusal Cephe'nin Türkiye'nin AB üyeliğine karşı geliştirdiği söylemlerine benzer olarak, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine karşı olunduğu ve daha önce Fransa eski cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing tarafından dile getirilen imtiyazlı ortaklık çerçevesinde bir işbirliğinin gerçekleşebileceği söylemini kullanmıştır.³⁰ Bunun yanı sıra UMP adayı Nicolas Sarkozy, aşırı sağ partilerin milliyetçi söylemlerine konu olan Fransız kimliğinin ne olduğu tartışmalarını seçim malzemesi yapmış ve Ulusal Kimlik Bakanlığı kurmayı vaat etmiştir.³¹ Rakibi olan sosyalist Segolene Royal ise Fransız ulusunun sembollerini yeniden fethetmek gerektiği, Fransa Ulusal Marşı'nı herkesin öğrenmesi ve her evde bir bayrak bulunması gerektiğini ifade ederek milliyetçi söylemlere başvurmuştur.³² Merkez sağ açısından popülist söylemler meyvelerini vermiş ve UMP, 2007 seçimlerinde başarı elde etmiştir.

Merkez siyaset dilinin popülistleştiği ve aşırı sağ söyleme yaklaştığına bir başka örnek olarak Sarkozy dönemi İçişleri Bakanı olan Claude Guéant'ın şu sözleri verilebilir; “bize göre her uygarlık eşit değerdedir. Bazıları daha ileridir.”³³ Bu sözler aşırı sağın savunduğu üstünlük iddiasıyla tam bir uyum içindedir. Kendi Avrupalı milletlerinin üstün Batı medeniyetini temsil ettiği, Müslüman göçmenlerin ise daha geri kalmış olan Doğu medeniyetini temsil ettikleri ve bu nedenle iki medeniyetin unsurlarının bir arada yaşamasının mümkün olmadığı aşırı sağ eğilimler tarafından dile getirilen söylemlerin başında gelmektedir. Fransız aşırı sağ partisi olan Ulusal Cephe'nin yöneticileri Hristiyan olan göçmenlerin topluma daha iyi entegre olduklarını fakat Türklerin ve Kuzey Afrikalıların etnik ve dini kökenleri nedeniyle Batı toplumlarına uyum sağlayamadıklarını iddia etmişlerdir.³⁴ Sol siyasetteki laik kesimler ise söylemlerini aşırı sağa yaklaştırırken Hristiyanlığı kimliklerinin bir parçası olarak tanımlamaktan çekinmemişlerdir.³⁵

³⁰ Ekrem Yaşar Akçay, “Türkiye-AB İlişkileri ve ‘İmtiyazlı Ortaklık’ Meselesi”, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:3, Sayı:5, Temmuz 2016, s. 13.

³¹ Zeynep Atikkan, *Avrupa Benim Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*, İstanbul, Metis Yayınları, 2014, s. 35.

³² Atikkan, a.g.e., s. 175.

³³ “France Minister Slammed for ‘Unequal Civilisations’ Comment”, *France 24*, 5 Şubat 2012, <http://www.france24.com/en/20120205-france-minister-slammed-unequal-civilisations-politics-gueant> (erişim tarihi: 09.03.2018)

³⁴ Atikkan, a.g.e., s. 92.

³⁵ Atikkan, a.g.e., s. 90.

Merkez siyasetin aşırı sağ söylemleri kullanmasına son günlerden örnek olarak Fransa İçişleri Bakanı Gerard Collomb'un, Paris IV Sorbonne Üniversitesi Öğrenci Derneği'nin (UNEF) başkanı olan başörtülü Maryam Pougetoux'u hedef alan sözleri verilebilir. Collomb, böyle bir derneğin başkanının başörtülü oluşunu şok edici ve provokatif bulduğunu açıklamıştır.³⁶

Merkez siyaset dilinde aşırı sağ söylemlere benzeşme yaşanırken bir yandan da Fransız medyasında aşırı sağ söylemlere katkı sağlayan, aşırı sağın ötekileştirici dilini kullanan haberler yer almıştır. Medya dilinin aşırı sağ söylemlerle benzeşmesine şu örnekler verilebilir; Fransız aşırı sağcı 'Minute' dergisinin 13 Kasım 2013 tarihli sayısının kapağında siyahi Adalet Bakanı Christiane Taubira'nın fotoğrafını kullanarak 'Maymun gibi kurnaz, Taubira muzuna kavuştu' başlığını atarak ırkçı göndermede bulunmuştur³⁷, Fransız filozof Alain Finkielkraut "Mutsuz Bir Kimlik (L'identité Malheureuse)" isimli kitabında Müslüman göçmenler yüzünden Fransız kimliğinin tehdit altında olduğunu ve Fransızların kendilerini sürgünde hissettiklerini öne sürmüştür.³⁸ Fransız Charlie Hebdo dergisi Mayıs ayındaki sayılarından birinin kapağında Paris IV Sorbonne Üniversitesi Öğrenci Derneği'nin başörtülü başkanı Maryam Pougetoux'a başörtülü olması sebebiyle ırkçı bir şekilde yer vermiştir. Kapakta Pougetoux maymuna benzetilerek, bir insana yakışmayacak şekilde resmedilmiştir.³⁹ Bu örnekler gibi daha birçok örnek daha Fransız medyasında kendine yer bulmuştur.

Merkez siyasetin söylemlerinde yaşanan değişim ve medyada aşırı sağın diline paralel olarak kullanılan ötekileştirici yazı dili toplumun yabancılara yönelik algılarında değişime neden olmuştur. Yabancıları bir tehdit/öteki olarak gören Fransa toplumunda aşırı sağ eğilimlerin yükselişiyle paralel olarak ırkçı şiddet saldırılarında artış yaşanmıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında oluşan korku atmosferinde gerçekleşen 2002 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aşırı sağ parti olan Front National'ın tarihindeki en yüksek oyu (% 16.9) almasına paralel olarak ırkçı saldırılarda bir artış yaşanmıştır. 2003 yılında 817 ırkçılık ve yabancı düşmanlığı motivasyonlu suç gerçekleşirken bu sayı 2004 yılında 1565'e yükselmiştir.⁴⁰ 2005'te bu suçların sayısında bir azalma yaşanarak 974⁴¹ ırkçılık ve yabancı düşmanlığı motivasyonlu saldırı gerçekleşmiş olduğu durumda dahi saldırı sayılarının yüksek seviyelerde olduğu görülmüştür.

³⁶ "French Interior Minister 'Shocked' Over Student Union Rep. Wearing Headscarf", *Daily Sabah*, 18 Mayıs 2018, <https://www.dailysabah.com/islamophobia/2018/05/18/french-interior-minister-shocked-over-student-union-rep-wearing-headscarf> (erişim tarihi: 31.05.18)

³⁷ Kim Willsher, "French Magazine Faces Legal Inquiry Over Racist Slur Against Politician", *The Guardian*, 13 Kasım 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/13/french-magazine-racist-far-right-minute-crafty-monkey> (erişim tarihi: 06.03.2018).

³⁸ Alain Finkielkraut, *L'identité Malheureuse*, Editions Stock, 2013 (akt.) Atikkan, a.g.e. s. 191.

³⁹ "Charlie Hebdo: La Caricature Qui Relance La Polémique Sur La Présidente de l'UNEF Voilée", *Ladepeche*, 25 Mayıs 2018, <https://www.ladepeche.fr/article/2018/05/25/2804716-charlie-hebdo-caricature-relance-polemique-presidente-unef-voilee.html> (erişim tarihi: 31.05.18)

⁴⁰ EUMC, *Racism and Xenophobia in the EU Member States*, Annual Report 2005, s.82.

⁴¹ EUMC, *The Annual Report on the Situation Regarding Racism and Xenophobia in the Member States of the EU*, 2006, s.91.

İrkçilik ve yabancı düşmanlığı motivasyonlu suç sayıları 2012’de 724 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı yılın verilerine göre Müslümanlara yönelik 287 saldırı gerçekleşmiştir.⁴² 2013 yılında 625 yabancı düşmanlığı ve ırkçılık motivasyonlu suç gerçekleşirken, Müslümanlara yönelik 301 suç gerçekleştiği kayıtlara geçmiştir.⁴³ Aşırı sağ parti olan Front National’ın 2012 cumhurbaşkanlığı, 2014 Avrupa Parlamentosu seçimleriyle yükselişe geçmesiyle paralel olarak yabancılara ve Müslümanlara yönelik gerçekleşen saldırılarda artış görülmüştür. 2014’te gerçekleşen saldırı sayıları bir önceki yıla göre artış göstererek 678 olarak kayda geçmiştir. Müslümanlara yönelik ise 133 suç gerçekleştiği kaydedilmiştir.⁴⁴ 2015’te saldırı sayıları tekrar yükselişe geçmiş ve 739 olarak gerçekleşmiştir. Müslümanlara yönelik saldırılar ise 336’ya yükselmiştir.⁴⁵ İrkçilik ve yabancı düşmanlığı motivasyonlu suç sayılarında artış 2016 yılında da devam etmiş ve 1195 suç kayda geçmiştir.⁴⁶

3. ALMANYA ÖRNEĞİ

11 Eylül sonrasında Avrupa’da yaşanan aşırı sağ eğilimlerin yükselişi Almanya’da da kendisini göstermiştir. Almanya’da Fransa’dan farklı olarak aşırı sağ eğilimler siyasi partiler değil Neo-Nazi şiddet grupları, dazlaklar, holigan kümeleri, ırkçı müzik grupları, sosyal hareketler, politika üstü sivil toplum kuruluşları, yazılı-sesli-görüntülü yayın ağları ve son dönemde internet yapılanmaları şeklinde örgütlenen aşırı sağ eğilimli grupların⁴⁷ vasıtasıyla yükselişe geçmiştir. Aşırı sağ örgüt ve grupların toplum üzerinde etkilerini arttırmaları ve seçmenlerin taleplerinde yaşanan değişim, merkez sağ ve sol partileri söylemlerini aşırı sağ söylemlere benzetmeye yönlendirmiştir. Almanya’da merkez siyasetin popülistleşmesine merkez sağ parti olan Hristiyan Demokrat Partisi lideri Angela Merkel’in söylemlerinden örnek verilebilir. Merkel, partisinin gençlik kolları konferansında yaptığı konuşmada çokkültürlülüğün sona erdiğini, Almanlarla ülkeye gelmiş olan yabancı işçilerin bir arada sorunsuz bir şekilde yaşamasının bir yanılısamadan ibaret olduğu ifade etmiştir.⁴⁸ Daha önceki söylemleriyle tezatlık gösteren bu söylemlerin birçok Batı Avrupa ülkesinden olduğu gibi Almanya’da da yükseliş gösteren aşırı sağ eğilimlerin etkisiyle ortaya çıktığı iddia edilebilir.

⁴² OSCE, 2012 Hate Crime Data, <http://hatecrime.osce.org/france?year=2012> (erişim tarihi: 29.03.18)

⁴³ OSCE, 2013 Hate Crime Data, <http://hatecrime.osce.org/france?year=2013> (erişim tarihi: 29.03.18)

⁴⁴ OSCE, 2014 Hate Crime Data, <http://hatecrime.osce.org/france?year=2014> (erişim tarihi: 29.03.18)

⁴⁵ OSCE, 2015 Hate Crime Data, <http://hatecrime.osce.org/france?year=2015> (erişim tarihi: 29.03.18)

⁴⁶ OSCE, 2016 Hate Crime Data, <http://hatecrime.osce.org/france?year=2016> (erişim tarihi: 29.03.18)

⁴⁷ Vural, s. 196.

⁴⁸ Kate Connolly, “Angela Merkel Declares Death of German Multiculturalism”, *The Guardian*, 17 Ekim 2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-germany-multiculturalism-failures> (erişim tarihi: 06.01.2018).

Aşırı sağın söylemleriyle merkez parti söylemlerinin benzeşmesine bir başka örnek olarak Almanya İçişleri Bakanı Horst Seehofer'in "Almanya'nın Hristiyanlıkla şekillendiği ve İslam'ın Almanya'ya ait olmadığı"⁴⁹ ifadeleri verilebilir. Seehofer Almanya Başbakanı Angela Merkel'in göçmen politikalarını eleştiren isimlerden biri olarak bu söylemiyle, aşırı sağ söyleme oldukça yaklaşmıştır. Seehofer'in bu söylemi Almanya aşırı sağ partilerinin söylemlerinde ön plana çıkardığı unsurlardan biridir. Aşırı sağ partiler ileri giderek yabancıların ve Müslümanların geri gönderilmeleri gerektiğini ifade eden söylemlere de başvurmuşlardır.

Siyasi dilde yaşanan aşırı sağın ötekileştirici diliyle benzeşme medya dilinde de kendini göstermiştir. Alman medyasında yer alan haberlerde göçmenlerle ilgili meseleler ötekileştirici bir dille okuyucuya yansıtılmıştır. Medyanın göçmenlerle ilgili tutumuyla ilgili Münih Macromedia Üniversitesi Profesörü Thomas Hestermann bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre Almanya'nın en çok okunan gazetesi Bild'in yaptığı haberlerin % 64.3'ünde, Süddeutsche Zeitung haberlerinin % 39.5'inde, Frankfurter Allgemeine Zeitung haberlerinin % 38.2'sinde ve televizyon kanallarında yapılan haberlerin % 52.2'sinde göçmenlerin yalnızca suça karıştıkları zaman haberleştirildiği ortaya çıkmıştır.⁵⁰ Medya organlarının bu tutumu ve haberlerde kullanılan, aşırı sağın söylemleriyle paralellik gösteren ötekileştirici ifadeler⁵¹ aşırı sağın söylemlerinin meşru bir zemine taşınmasına katkıda bulunmuştur. Alman medyasında yer alan ve aşırı sağ söylemleri olumlayan bir dil kullanılan haberlere şu örnekler verilebilir; Almanya'nın Köln kentindeki yılbaşı kutlamalarına atıfla Suriyeli Aylan Kurdi'nin kıyıya vuran cesedi üzerinden yapılan 'büyüyünce tacizci olacaktı' benzetmesi⁵². Alman Merkez Bankası bürokratı olan ve sosyal demokrat siyasi çizgiyi benimseyen Thillo Sarrazin 2010 yılında yayımlanan kitabıyla yabancı düşmanlığına yeni bir cephe kazandırmıştır. Sarrazin kitabında Müslüman göçmenler yüzünden Almanya'da ortalama zekâ seviyesinin düştüğünü iddia etmiştir. Bu ırkçı ifadeler bazı siyasetçiler ve medya organları tarafından reddedilip saçma bulunsa da Alman halkının bir kısmı bu ırkçı ifadelere destek vermiştir. Öyle ki yapılan kamuoyu yoklamasında her beş Alman'dan biri Sarrazin liderliğindeki bir partiye oy verebileceğini söylemiştir.⁵³ Almanya'nın önde gelen dergilerinden Der Spiegel'in 2007 yılı Mart sayısında 'Mekke Almanya-Sessiz İslamlaşma' başlığı kullanarak Almanya'nın İslamlaşma tehlikesi altında olduğu ima edilmiştir.⁵⁴

⁴⁹ "Almanya İçişleri Bakanı Horst Seehofer: İslam Ülkemize Ait Değil", *BBC Türkçe*, 16 Mart 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43433426> (erişim tarihi: 19.05.18)

⁵⁰ "Medien Erzeugen Verzerrtes Bild von Flüchtlingen", *Frankfurter Rundschau*, 1 Ağustos 2017, <http://www.fr.de/kultur/netz-tv-kritik-medien/medien/seit-silvester-in-koeln-medien-erzeugen-verzerrtes-bild-von-fluechtligen-a-1323914> (erişim tarihi: 18.03.2018).

⁵¹ Peter Hervik, *The Annoying Difference*, New York, Berghahn Books, 2011, s. 133.

⁵² "Charlie Hebdo'dan 'Toplum Eleştirisi' mi 'İrkçilik' mi?", *BBC*, 14 Ocak 2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160113_charlie_hebdo_aylan_kurdi (erişim tarihi: 04.03.2018).

⁵³ "Müslüman Göçmenleri Suçladı, Siyasette Yıldızı Parladı", *Deutsche Welle*, 5 Eylül 2010, <http://www.dw.com/tr/m%C3%BCsli%C3%BCman-g%C3%B6%C3%A7menleri-su%C3%A7lad%C4%B1-siyasette-y%C4%B1ld%C4%B1z%C4%B1-parlad%C4%B1/a-5976127> (erişim tarihi: 08.03.2018).

⁵⁴ "Mekke Almanya Sessiz İslamlaşma", 26 Mart 2006, *Yeni Şafak*, <https://www.yenisafak.com/dunya/mekke-almanya-sessiz-islamlasma-37143> (erişim tarihi: 31.05.18)

Der Spiegel 11 Eylül sonrasında kapaklarında “Allah adına fanatik savaşçılar”, “Her Müslüman bomba mı?”, “Radikal Tanrı savaşçıları silahlanıyor” gibi İslamofobik başlıklar kullanmıştır.⁵⁵

Hem siyasi dilde hem de medya dilinde yaşanan aşırı sağ söylemle benzeşme toplumdaki yabancı düşmanlığında artışı beraberinde getirmiştir. Toplumun yabancılara yönelik algılarında yaşanan olumsuz anlamda değişim ırkçı şiddet olaylarıyla kendini göstermiştir. 2004 yılında Frankfurter Allgemeine Zeitung’da yayımlanan anket sonuçlarına göre İslam’ı neyle ilişkilendirirsiniz sorusuna % 93 kadınlara baskı, % 83 terör, % 82 fanatizm, radikalizm ve % 66 oranında geri kalmışlık cevapları verilmiştir.⁵⁶ 2010 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre Almanların % 29’u Müslümanlardan korkmaktadır.⁵⁷ Almanya’da Sosyal Demokrat Parti’ye yakınlığıyla bilinen Friedrich Ebert Vakfı’nın 2010 yılında yaptığı bir araştırmaya göre ankete katılan her dört kişiden biri yabancı düşmanı görüşlere katılmıştır. Çalışmaya katılanların % 35.5’i ülkede çok fazla yabancı olması nedeniyle Alman toplumunun tehlikeli bir şekilde yabancılaştığını ifade etmiştir. % 34.3’ü ise yabancıların Almanya’ya sadece sosyal devleti sömürmek için geldiğini ifade etmiştir. Müslümanların ibadetlerinin büyük ölçüde kısıtlanması gerektiğini söyleyenlerin oranı ise % 58.4 gibi oldukça yüksek orana ulaşmıştır.⁵⁸ Yine Friedrich Ebert Vakfı’nın 2012 yılında yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre Almanya çapında yabancı düşmanlığının % 25.1 olduğu belirlenmiştir. Yine aynı araştırmanın sonuçlarına göre yabancı düşmanlığı göçmenlerin yoğunlukla yaşadığı yerlerin aksine daha az göçmenin yaşadığı bölgelerde yüksek olduğu görülmüştür.⁵⁹ Bu durum yabancı düşmanlığının somut sorunlardan değil aşırı sağ söylemlerle inşa edilmiş olan yabancı/öteki kimliği üzerinden üretilen korku ortamından kaynaklandığını göstermektedir. Aşırı sağın kullandığı bir diğer propaganda alanı olan İslam düşmanlığı bu araştırmanın sonuçlarında da görülmektedir. Elde edilen verilere göre Almanların % 57.5’i İslamiyet’in geri kalmışlık olduğunu iddia etmekte ve % 56.3’ü İslam’ı arkaik bir din olarak görmektedirler.⁶⁰

⁵⁵ Erkan Budak, “11 Eylül Olayları Işığında Almanya’da İslam Algısı: Bir Kopuş mu, Süreklilik mi?”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 15, Haziran 2008, s. 53.

⁵⁶ Elisabeth Noelle, “Der Kampf der Kulturen”, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15 Eylül 2004, <http://www.faz.net/aktuell/politik/allensbach-studie-der-kampf-der-kulturen-1176643-p2.html> (erişim tarihi: 09.04.18)

⁵⁷ “Haben Sie Persönlich Angst vor in Deutschland Lebenden Muslimen”, Aralık, 2010, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/169288/umfrage/angst-vor-muslimen-in-deutschland/> (erişim tarihi: 18.03.2018).

⁵⁸ Beklan Kulaksızoğlu, “Almanya’da ‘İslam Düşmanlığı’ Yükselişte”, *Deutsche Welle*, 14 Ekim 2010, <http://www.dw.com/tr/almanya-da-islam-d%C3%BC%C5%9Fmanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-y%C3%BCKseli%C5%9Fte/a-6109852> (erişim tarihi: 18.03.2018).

⁵⁹ Oliver Decker, Johannes Kiess, Elmar Brähler, “Toplum İçinde Köklü Değişim: 2012 Almanya’ında Aşırı Sağ Yönelimler”, (çev.) Muharrem Açıkgöz, *Friedrich Ebert Stiftung*, 2013, s. 3.

⁶⁰ *Ibid.*, s. 4.

Mültecilere yardım kuruluşu Pro Asyl'in başkan yardımcısı Bernd Mesovic'in açıklamalarına göre 2015 yılında mültecilerin kaldıkları binalara yönelik 126 kundaklama olayı gerçekleştirilmiştir. Bu sayı her üç günde bir saldırı düzenlendiğini göstermektedir.⁶¹ Almanya'da 2016 yılında yapılan yabancı düşmanlığı araştırmasında her 5 kişiden birinin yabancı düşmanlığı içeren görüşleri savunduğu, Müslümanlara ve yabancılara şiddet uygulanması gerektiğine inananların ise % 44.2 oranında olduğu belirlenmiştir.⁶² Yine 2016 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre Almanların % 82'si İslam kelimesini kadın mağduriyeti, % 72'si fanatiklikle ve % 64'ü şiddete hazır olmakla bağdaştırmıştır.⁶³

Almanya'da yabancı düşmanlığı ve ırkçılık motivasyonu ile işlenen suçların sayıları incelendiğinde şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır; Bamberg Üniversitesi Göç Çalışmaları Avrupa Forumu tarafından yayımlanan Almanya'da Etnik Ayrımcılık ve Yabancı Düşmanlığı raporuna göre 2002 yılında kayda geçen suçların 2789'u yabancı düşmanlığı, 1594'ü anti-Semitizm motivasyonlu suçlardır. Yine aynı rapordaki bilgilere göre 2003 yılında 2431 yabancı düşmanlığı, 1226 anti-Semitizm motivasyonlu suç kayda geçmiştir.⁶⁴ Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi'nin 2005'te yayımladığı rapora göre Almanya, 2004 yılının ilk 10 ayında kayda geçen 6474 sağ motivasyonlu suç sayısı ile, 25 Avrupa ülkesi içinde en yüksek orana sahip ülke olmuştur.⁶⁵ Kayda geçen suçların 2553'ü yabancı düşmanlığı motivasyonlu, 1346'sı anti-Semitizm motivasyonlu suçlardır.⁶⁶ Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi tarafından yayımlanan raporda 2005 yılının Ocak-Ekim ayları arasında Müslümanlara yönelik 13 şiddet suçu ve 4 cami saldırısı gerçekleştiği belirtilmiştir.⁶⁷ Müslümanlara yönelik işlenen suçların güvenlik güçleri tarafından İslamofobik saldırılar yerine diğer şiddet suçları gibi kayıtlara geçirilmesi, saldırı sayıları hakkında gerçek bilgiler elde edilmesinin önüne geçmektedir. Almanya'da 2010 yılında kayda geçen nefret suçu sayısının 4345 olduğu görülmüştür. Bu suçların 2600'ü ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, 1268'i anti-Semitizm, 248'i diğer dinlere yönelik önyargı kapsamında ele alınırken, 22 suçun doğrudan Müslümanları hedef aldığı görülmüştür.⁶⁸

⁶¹ Matthias von Hein, "Üç Günde Bir Kundaklama", *Deutsche Welle*, 17 Ocak 2016, <http://www.dw.com/tr/%C3%BC%C3%A7-g%C3%BCnde-bir-kundaklama/a-18985354> (erişim tarihi: 08.03.2018).

⁶² Sakarya Üniversitesi Diaspora Araştırmaları Merkezi, "*Almanya İnsan Hakları Bülteni*", Haziran 2016, s. 13.

⁶³ "*Woran denken Sie beim Stichwort Islam?*", Haziran 2016, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/563145/umfrage/umfrage-zu-assoziationen-zum-islam/> (erişim tarihi: 18.03.2018).

⁶⁴ Nicole Bosch ve Mario Peucker, "Ethnic Discrimination and Xenophobia in Germany Annual Report 2006", *Europäisches Forum für Migrationsstudien*, 2007, s.81.

⁶⁵ EUMC, *Racism and Xenophobia in the EU Member States*, Annual Report 2005, s.15.

⁶⁶ EUMC, *The Annual Report on the Situation Regarding Racism and Xenophobia in the Member States of the EU*, 2006, s.90.

⁶⁷ EUMC, *Muslims in the European Union-Discrimination and Islamophobia*, 2006, s.16.

⁶⁸ OSCE, *2010 Hate Crime Data*, <http://hatecrime.osce.org/germany?year=2010> (erişim tarihi: 29.03.18)

2011 yılında toplam 4588 nefret suçu gerçekleşmiştir. Bu suçların 3012'si ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, 1239'u anti-Semitizm, 319'u diğer dinlere önyargı içerikli suçlar olduğu görülmüştür.⁶⁹ 2016 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık olarak % 18 artış göstererek toplam 3598 nefret suçunun güvenlik güçleri tarafından kayda geçirildiği, bunların 2846'sının ırkçılık ve yabancı düşmanlığı motivasyonu, 430'unun diğer din ve inanışlara karşı önyargıyla, 185'inin anti-Semitizm kapsamında gerçekleştiği görülmüştür.⁷⁰ Almanya İçişleri Bakanı Horst Seehofer'in açıklamalarına göre 2017 yılında 1075 İslam karşıtı suç gerçekleşmiştir.⁷¹

SONUÇ

Soğuk Savaş'ın bitişiyle yaşanan ekonomik dalgalanmalar, insan hareketliliği gibi etkenlerle Batı Avrupa toplumlarında yaşanan görece refah düşüşü ülkelerindeki yabancı nüfusla ilişkilendirilmiş ve bir yabancı düşmanlığına dönüşen yabancı karşıtlığı baş göstermiştir. 80'lerden itibaren ortaya çıkan aşırı sağ partiler bu durumu kendi ırkçı, yabancı düşmanı görüşlerine bir dayanak olarak kullanmışlardır. Ülkelerindeki yabancı nüfusun varlığını iktidarın göçmen politikalarıyla ilişkilendirerek bu politikaları ve çokkültürlü Avrupa söylemini de sorgulanır hale getirmeyi amaçlamışlardır. 11 Eylül sonrasında meydana gelen konjonktür değişimi Avrupa'nın sosyal ve siyasal yaşamında etkili olmuştur. 80'lerden itibaren aşırı sağ partiler tarafından öteki/tehdit/düşman olarak söylemlere konu edilen göçmenler ve Müslümanlar 11 Eylül sonrasında merkezdeki siyasi partilerin de ötekileştirici söylemlerinin nesnesi olmuşlardır. 11 Eylül sonrasında hem siyasi söylemde hem de medyada yer alan haberlerde Müslümanlar 'içimizdeki düşmanlar' olarak resmedilmiştir. Göçmenler ve Müslümanlar üzerinden dolaşıma sokulan dışlayıcı söylemler toplumların yabancılara yönelik olan önyargılarını ve rahatsızlığını beslemiştir.

Toplumdaki yabancı düşmanlığının artışı aşırı sağ partilerin söylem ve propaganda alanı bulmasına katkı sağlamıştır. Söylemlerinin toplumun bazı kesimleri tarafından kabul görmesi ve merkez partilerin hegemon söylemlerini sorgulanır duruma getirmesi aşırı sağ partilere siyasetin meşru alanına geçiş yapma imkânı sağlamıştır. Aşırı sağ eğilimlerin toplumdan karşılık bulması ve aşırı sağ partilerin oy oranlarında yaşanan yükseliş trendi merkez sağ ve sol partilerin seçmen kaybetmesine neden olmuştur. Oy kaybı endişesiyle hareket eden bu partiler söylemlerini aşırı sağın söylemlerine yaklaştırmışlardır. Toplumun korku ve endişelerine yönelik popülist söylemler üretmeye başlayan merkezdeki partilerin bu değişimi aşırı sağın söylemlerine meşruiyet alanı açmıştır. Aşırı sağ tarafından dile getirilen konuların merkez partileri tarafından da söyleme konu edilmesi aşırı sağ partilerin meşru söylemler üreten partiler haline gelmesinin önünü açmıştır. Merkez partiler tarafından göçmelerin aleyhine alınan önlemler ve dışlayıcı söylemler, toplumdan uzaklaştırılan göçmenlerin topluma entegrasyonunu çıkmaza sokmakta ve birlikte yaşama için gerekli şartların oluşmasının önüne geçilmektedir.

⁶⁹ OSCE, 2011 Hate Crime Data, <http://hatecrime.osce.org/germany?year=2011> (erişim tarihi: 29.03.18)

⁷⁰ OSCE, 2016 Hate Crime Data, <http://hatecrime.osce.org/germany?year=2016> (erişim tarihi: 29.03.18)

⁷¹ Cüneyt Karadağ, "Almanya'da 1075 İslam Karşıtı Suç Eyleminde Bulunuldu", *Anadolu Ajansı*, 8 Mayıs 2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanya-da-1075-islam-karsiti-suc-eyleminde-bulunuldu/1138704> (erişim tarihi: 19.05.18)

Aşırı sağ da yaşanan bu yükseliş her Avrupa ülkesinde partiler düzeyinde yaşanmamıştır. Kimi ülkelerde aşırı sağ partiler seçimlerde bir varlık gösteremezken, aynı ülkede neo-Nazi şiddet grupları, dazlaklar, holigan kümeleri, ırkçı müzik grupları, sosyal hareketler, politika üstü sivil toplum kuruluşları, yazılı-sesli-görüntülü yayın ağları ve son dönemde internet yapılanmaları⁷² şeklinde örgütlenen aşırı sağ eğilimli grupların varlığı gözlemlenmektedir. Bu yapılanmalar aşırı sağ söylem ve propagandaların yayılması ve toplumdaki yabancı karşıtlığının körüklenmesi şeklinde etkinlik göstermişlerdir. Kuruldukları günden itibaren yabancılara yönelik saldırıların baş aktörü haline gelen bu örgütlenmeler son dönemde düzenledikleri yürüyüşlerle adlarından bahsettirmişlerdir. Aşırı sağ eğilimli parti ve örgütlenmelerin söylem ve yazılı-görsel propagandaları neticesinde Avrupa toplumlarında yabancılara karşı düşmanlık ve şiddet artış göstermiş, bu durum yapılan çeşitli çalışmalarla da somutlaştırılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ATIKKAN, Zeynep (2014), *Avrupa Benim Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*, İstanbul, Metis Yayınları.
- DECKER, Oliver, KIESS, Johannes ve BRÄHLER, Elmar (2013), "Toplum İçinde Köklü Değişim: 2012 Almanya'sında Aşırı Sağ Yönelimler", (çev.) AÇIKGÖZ, Muharrem *Friedrich Ebert Stiftung*.
- DELANTY, Gerard (1995), *Inventing Europe: Idea, Identity, Reality*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, (akt.) TEKİN, Beyza Ç. (2010), *Representations and Othering in Discourse The Construction of Turkey in the EU Context*, John Benjamins Publishing.
- FALLACI, Oriana (2002), *The Rage and The Pride*, Rizzoli International Publishing (akt.) ATIKKAN, Zeynep (2014), *Avrupa Benim Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*, İstanbul, Metis Yayınları.
- FINKIELKRAUT, Alain (2013), *L'identité Malheureuse*, Editions Stock, (akt.) ATIKKAN, Zeynep (2014), *Avrupa Benim Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*, İstanbul, Metis Yayınları.
- GÖLE, Nilüfer (2010), *İç İçer Girişler: İslam ve Avrupa*, İstanbul, Metis Yayınları.
- HERVIK, Peter (2011), *The Annoying Difference*, New York, Berghahn Books.
- HOLMES, Leslie ve MURRAY, Philomema (1999), "Introduction. Citizenship and Identity In Europe", *Citizenship and Identity In Europe*, Leslie Holmes ve Philomema Murray, (der.) Aldershot, Ashgate Publishing (akt.) AKDEMİR, Erhan (2013), *Avrupa Birliği'nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye*, Bursa, Ekin Yayınevi.
- PHILIPS, Melanie (2006), *Londonistan*, Encounter Books (akt.) ATIKKAN, Zeynep (2014), *Avrupa Benim Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*, İstanbul, Metis Yayınları.

---

⁷² Vural, a.g.e., s. 196.

ÜNVER NOİ, Aylin (2007), *Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

QURESHI, Emran ve SELLS, Michael A. (2003), "Introduction: Constructing the Muslim Enemy", *New Crusades: Constructing the Muslim Enemy*, Emran Qureshi ve Michael A. Sells (der.) New York, Columbia University Press, s.1-47.

VAISSE, Justin (2008), *Muslims in Europe: A Short Introduction*, Center on the United States and Europe at Brookings.

VURAL, Hasan Saim (2005), *Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi*, İstanbul, İletişim Yayınları.

Makaleler

AKÇAY, Ekrem Yaşar (2016), "Türkiye-AB İlişkileri ve 'İmtiyazlı Ortaklık' Meselesi", *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:3, Sayı:5, s.11-30.

AKDEMİR, Erhan (2009), "11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarından İslam'ın Avrupa'da Algılanışı", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 8, No 1, s.1-26.

BUDAK, Erkan (2008), "11 Eylül Olayları Işığında Almanya'da İslam Algısı: Bir Kopuş mu, Süreklilik mi?", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 15, s. 35-67.

DÖNMEZ, Rasim Özgür (2004), "Küreselleşme, Batı Modernliği ve Şiddet: Batı'ya Karşı Siyasal İslam", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, s.81-114.

HOBBSAWM, Eric J. (2002), "Milliyetçilik ve Etnisite" (çev.) Cem Tanır, *Folklor Doğru Çeviri Araştırma Dergisi*, No:64, s.19-26.

ZUQUETE, José Pedro (2008), "The European Extreme Right and Islam: New Directions?", *Journal of Political Ideologies*, Cilt 13, Sayı 3, s.321-344.

Raporlar

BOSCH, Nicole ve Mario Peucker (2007), "Ethnic Discrimination and Xenophobia in Germany Annual Report 2006", *Europäisches Forum für Migrationsstudien*.

EUMC (2005), *Racism and Xenophobia in the EU Member States*.

EUMC (2006), *Muslims in the European Union-Discrimination and Islamophobia*.

EUMC (2006), *The Annual Report on the Situation Regarding Racism and Xenophobia in the Member States of the EU*.

INTERPOL (2010), "2000-2010 Fighting 21st Century Crime".

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ DİASPORA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (2016), "Almanya İnsan Hakları Bülteni".

İnternet Kaynakları

"Haben Sie Persönlich Angst vor in Deutschland Lebenden Muslimen" (2010), <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/169288/umfrage/angst-vor-muslimen-in-deutschland/> (erişim tarihi: 18.03.2018).

- “Woran denken Sie beim Stichwort Islam?” (2016), <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/563145/umfrage/umfrage-zu-assoziationen-zum-islam/> (erişim tarihi: 18.03.2018).
- ALİ, Ayaan Hirsi (2013), “The Problem of Muslim Leadership”, *The Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/SB10001424127887323475304578503613890263762> (erişim tarihi: 07.03.18).
- ASSER, Martin (2010), “What the Muhammad Cartoons Portray”, *BBC*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4693292.stm (erişim tarihi: 21.05.18)
- BBC (2018), “Almanya İçişleri Bakanı Horst Seehofer: İslam Ülkemize Ait Değil”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43433426> (erişim tarihi: 19.05.18)
- BBC (2016), “Charlie Hebdo’dan ‘Toplum Eleştirisi’ mi ‘İrkçilik’ mi?”, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160113_charlie_hebdo_aylan_kurdi (erişim tarihi: 04.03.2018).
- CONNOLLY, Kate (2010), “Angela Merkel Declares Death of German Multiculturalism”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-germany-multiculturalism-failures> (erişim tarihi: 06.01.2018).
- DAILY SABAH (2018), “French Interior Minister ‘Shocked’ Over Student Union Rep. Wearing Headscarf”, <https://www.dailysabah.com/islamophobia/2018/05/18/french-interior-minister-shocked-over-student-union-rep-wearing-headscarf> (erişim tarihi: 31.05.18)
- DEUTSCHE WELLE (2010), “Müslüman Göçmenleri Suçladı, Siyasette Yıldızı Parladı”, <http://www.dw.com/tr/m%C3%BCsl%C3%BCman-g%C3%B6%C3%A7menleri-su%C3%A7lad%C4%B1-siyasette-y%C4%B1ld%C4%B1z%C4%B1-parlad%C4%B1/a-5976127> (erişim tarihi: 08.03.2018).
- DEUTSCHE WELLE (2016), “Polonya’da Tartışma Yaratan Kapak”, <http://www.dw.com/tr/polonyada-tart%C4%B1%C5%9Fma-yaratan-kapak/a-19060103> (erişim tarihi: 04.03.2018).
- ERUS, Reha (2006), “Fallaci: Cami Yapılırsa Havaya Uçururum”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/fallaci-cami-yapilirs-havaya-ucururum-4500830> (erişim tarihi: 07.03.2018).
- FRANCE 24 (2012), “France Minister Slammed for ‘Unequal Civilisations’ Comment”, <http://www.france24.com/en/20120205-france-minister-slammed-unequal-civilisations-politics-gueant> (erişim tarihi: 09.03.2018)
- FRANKFURTER RUNDSCHAU (2017), “Medien Erzeugen Verzerrtes Bild von Flüchtlingen”, <http://www.fr.de/kultur/netz-tv-kritik-medien/medien/seit-silvester-in-koeln-medien-erzeugen-verzerrtes-bild-von-fluechtlingen-a-1323914> (erişim tarihi: 18.03.2018).
- KARADAĞ, Cüneyt (2018), “Almanya’da 1075 İslam Karşıtı Suç Eyleminde Bulunuldu”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanyada-1075-islam-karsiti-suc-eyleminde-bulunuldu/1138704> (erişim tarihi: 19.05.18)

- KULAKSIZOĞLU, Beklan (2010), “Almanya’da ‘İslam Düşmanlığı’ Yükselişte”, Deutsche Welle, <http://www.dw.com/tr/almanya-da-islam-d%C3%BC%C5%9Fmanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-y%C3%BCkseli%C5%9Fte/a-6109852> (erişim tarihi: 18.03.2018)
- LADEPECHE (2018), “Charlie Hebdo: La Caricature Qui Relance La Polémique Sur La Présidente de l’UNEF Voilée”, <https://www.ladepêche.fr/article/2018/05/25/2804716-charlie-hebdo-caricature-relance-polemique-presidente-unef-voilee.html> (erişim tarihi: 31.05.18)
- MİLLİYET (2006), “Ölümünden Sonra da Tartışılıyor”, <http://www.milliyet.com.tr/olumunden-sonra-da-tartisiliyor-pembenar-detay-kultursanat-532949/> (07.03.2018).
- NOELLE, Elisabeth (2004), “Der Kampf der Kulturen”, Frankfurter Allgemeine Zeitung, <http://www.faz.net/aktuell/politik/allensbach-studie-der-kampf-der-kulturen-1176643-p2.html> (erişim tarihi: 09.04.18)
- NTV (2010), “Mustafa’yı Vur Dediler, Oy Patlaması Yaptılar”, https://www.ntv.com.tr/dunya/mustafayi-vur-dediler-oy-patlamasi-yaptilar,cf4CFD2VckW192R_RhyLag?_ref=infinite (erişim tarihi: 19.05.18)
- OSCE, *2010 Hate Crime Data*, <http://hatecrime.osce.org/germany?year=2010> (erişim tarihi: 29.03.18)
- OSCE, *2011 Hate Crime Data*, <http://hatecrime.osce.org/germany?year=2011> (erişim tarihi: 29.03.18)
- OSCE, *2012 Hate Crime Data*, <http://hatecrime.osce.org/france?year=2012> (erişim tarihi: 29.03.18)
- OSCE, *2013 Hate Crime Data*, <http://hatecrime.osce.org/france?year=2013> (erişim tarihi: 29.03.18)
- OSCE, *2014 Hate Crime Data*, <http://hatecrime.osce.org/france?year=2014> (erişim tarihi: 29.03.18)
- OSCE, *2015 Hate Crime Data*, <http://hatecrime.osce.org/france?year=2015> (erişim tarihi: 29.03.18)
- OSCE, *2016 Hate Crime Data*, <http://hatecrime.osce.org/france?year=2016> (erişim tarihi: 29.03.18)
- OSCE, *2016 Hate Crime Data*, <http://hatecrime.osce.org/germany?year=2016> (erişim tarihi: 29.03.18)
- STRØMMEN, Øyvind (2011), “Caught In The Web”, <https://www.eurozine.com/caught-in-the-web/> (erişim tarihi: 06.03.2018).
- TELEGRAPH (2010), “Marine Le Pen: Muslims in France like Nazi occupation”, 12 Aralık 2010, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8197895/Marine-Le-Pen-Muslims-in-France-like-Nazi-occupation.html> (erişim tarihi: 13.03.18).

- TELEGRAPH (2011), “Nicolas Sarkozy Declares Multiculturalism Had Failed”, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8317497/Nicolas-Sarkozy-declares-multiculturalism-had-failed.html> (erişim tarihi: 06.01.2018).
- VON HEIN, Matthias (2016), “Üç Günde Bir Kundaklama”, *Deutsche Welle*, <http://www.dw.com/tr/%C3%BC%C3%A7-g%C3%BCnde-bir-kundaklama/a-18985354> (erişim tarihi: 08.03.2018).
- WILLSHER, Kim (2013), “French Magazine Faces Legal Inquiry Over Racist Slur Against Politician”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/13/french-magazine-racist-far-right-minute-crafty-monkey> (erişim tarihi: 06.03.2018).
- YENİ ŞAFAK (2006), “Mekke Almanya Sessiz İslamlaşma”, <https://www.yenisafak.com/dunya/mekke-almanya-sessiz-islamlasma-37143> (erişim tarihi: 31.05.18).